

NŐI EMANCIPÁCIÓ PAPUA MODRA

Több ezer éves törzsi szokások keverednek a misszionáriusok és az indonézektől bevezetett „szép új világgal” Pápuán, ahol az On The Spot stábja legutóbb forgatott. Cseke Eszter exkluzív riportja az asszonyok „emancipációjáról”, amely az utóbbi pár évtizedben kezdődött: a nők már meg mernek szólalni, és vannak olyan lányok is, akik tanulhatnak, és mernek álmodni. Még hozzá nagyot.

Pápua. Sűrű, áthatolhatatlannak tűnő esőerdő, titokzatos törzsi kultúrák, kannibalizmus. A nyugati része 1969 óta Indonéziához tartozik, a keleti egy független állam. Egy kis hegyi faluban vagyunk a Baliem-folyó völgyében, a danik területén. Ma nem forgathatok, mert fellázadt a gyomrom a törzsi kosztól, pihennem kell. Egy faházban fekszem a deszkapadlón és ahogy kavargatom a gyógyszeremet, kintről csilingelő hangú gyerek éneke szűrődik be, ráadásul angolul. Kicsit megijedek, hogy hallucinálok, mert Nyugat-Pápuán összesen két emberrel találkoztunk, akik beszélnek angolul, de ők is a városban élnek, nem a hegyekben. Ahogy kilépek, a tolmácsunkat, Melkinát látom. A zöld fűben ül, körülötte a csilingelő hangúak, tágra nyílt, tudásra éhes szemekkel, ismételtetik a lány után az angol mondatát. Melkina az egyetlen dani lány, aki folyékonyan beszél angolul. Nagy szerencsénkre ellógott pár napra az egyetemről, hogy elkísérhessen minket a távoli falvakba. Huszonegy éves. Az apukája rég meghalt, az anyukája és a testvérei Jayapurában, a tartomány fővárosában élnek. Utak nincsenek, repülőre meg nem telik, tízéves kora óta nem látta őket. Egy holland segélyszervezet jóvoltából tanulhat. Melkinának nagy tervei vannak, tanárnő szeretne lenni. Büszke arra, hogy pápua. „Az általános iskolában, a kirendelt indonéz tanár gyakran csúfolt minket, pápua gyerekeket. Azt mondta, hülyék vagyunk és fejletlenek. Hogyan fejlődünk, ha már gyerekkorunkban beletaposnak az önbizalmunkba? A legtöbb dani el is hiszi magáról, hogy buta, és hogy nincs lehetősége változtatni az életén. Az a pár pápua pedig, aki diplomát szerez, elköltözik a messzi városba, és új életet kezd. Elfelejt, hogy honnan jött” – mondja, de olyan szenvedéllyel, hogy a gyerekek – bár egy kukkot sem értenek –, megbabonázva bámulják.

FALUSI ISKOLA

Dél körül járhat, a felnőttek az édesburgonyaföldeken dolgoznak, a gyerekek meg csapatokba verődve téblábolnak a kiürült faluban. Ma sincs iskola. Nem jelent meg a tanár. „Ez sajnos minden-

napos jelenség a hegyekben. Az állam kirendeli a tanárokat a városból, de azok annyira irtóznak a falusi körülményektől, hogy nem jelennek meg. Az indonézek nem akarják tanítani a gyerekeinket, pápua tanárból meg nincs elég” – hallgatom elképedve a történetét, ő meg folytatja a tanítást. „Egy kicsi, két kicsi, három kicsi gyerek, négy kicsi, öt kicsi, hat kicsi gyerek” – próbálja beléjük sulykolni a számokat, angolul. A gyerekek isszák minden szavát, végtelenül hálásak, hogy valaki foglalkozik velük. Most az útikönyvünk színes képeit nézegetik. „Ez a nagy sziget itt, Pápua!” – magyarázza a szurtospizskos kölyköknek, akik úgy hordják az egyetlen szakadt pólójukat, mint a fényes uniformist. Az ő szemükben ez a ruhadarab a kapocs közöttük. Köztük és köztem, a szétmállóban lévő dani kultúra és az útikönyvben látott színes képek világa között. „A kézmosástól, a tisztálkodáson át a gondolkodásig mindent meg kell tanítani nekik. Alakítottunk egy önkéntesekből álló szervezetet az évfolyamtársaimmal. Ha lediplomázunk, mindannyian visszatérünk a falvainkba és átadjuk a tudást, amit kaptunk. Ennek szenteljük az életünket” – meséli Melkina. Jó érzés, hogy ezt nem egy fehér misszionáriustól, hanem egy elszánt, cserfes, pápua lánytól hallom. „Eljön majd az a nap, amikor az indonézek és a világ nem elmaradott törzsként vagy egzotikumként tekint ránk.”

FIGYELJÜK EGYMÁST

Pár száz kilométerrel arrébb, az esőerdő gyomrában él a korowai törzs. A danik hűvös hegyeit magunk mögött hagyva, négy napon át utazunk, hogy találkozhassunk azokkal az emberekkel, akik szágó mocsarakban élnek, és a 90-es években még valószínűleg ettek embert. Végtelenül barátságosak, és fel vannak készülve az érkezésünkre. A nők és a gyerekek is előbújnak. Ez régen lehetetlen lett volna. Idegen nem beszélhetett a nőkkel, de még csak nem is láthatta őket. Napokig követem az asszonycsapatot, de beszélgetni mégsem tudunk, ugyanis mindig ott ólálkodik egy férfi. Mosolygunk, kézzel-lábbal mutogatunk, figyeljük egymást. Csodálni kezdem őket. Úgy használják az erdőt, mint én a tömegközlekedést Budapesten. Ami nekem nyirkos, sáros, veszélyes, nekik

képaláképaláképalá

Csonka ujjak

Ha egy dani asszonyt nagy fájdalom ér – meghal egy közeli hozzátartozója –, a tradíció szerint le kell vágnia az egyik ujját. A lelki fájdalmat a fizikaival tompítják. Egy néni sétál át a mezőn, ahol a gyerekek üldögélünk. A bal kezén négy ujj hiányzik. Négy közeli hozzátartozó emléke. Mégis abban fogja a kapát. A fiatalabbak vagy elhagyták, vagy átértelmezték a tradíciót. Egy másik faluban, ahol leginkább a turizmusból élnek, fiatal lányokkal beszélgettünk a csonkításról. Szerintük ma már csak „konfliktusmegoldásra” használják, azt is ritkán. Ha egy nőt megcsal a férje, vagy nagyon összevesznek, bosszúból levágja a saját ujját. De az is előfordult, hogy az egyik asszony kiment a főútra, és kocsira ugrott. Melkina szerint a csonkítás tíz éven belül már csak furcsa emlék marad a múltból. „Most annak kell örülni, hogy a dani asszonyok egyre jobban kiveszik a részüket a döntésekből, és néha már pénzt is keresnek.”

finomságokkal teletömött, hívogató éléskamra. Gyűjtögetni indulunk, keressük a mai vacsorának valót. Ők mezítláb és fűszoknyában gázolnak a mocsárban, rajtam gumicsizma és töménytelen mennyiségű, szúnyog elleni spray. Wollouk, egy szelíd arcú, szomorú szemű lány megy elől. Pusztá kézzel szedi az óriássáskákat, felkutatja a fák törzsében rejtőző kukacokat és a legnagyobb pókot, amelyet életemben láttam. A finom falatok mind a szatyrába kerülnek, ebből lesz a vacsora. A fiatalabb asszonyok hatalmas tarisznyát hordanak, benne egy-egy tágra nyílt szemű csecsemővel, csak Wollouk nem. Az ő szatyrából egy kölyökkutya kandikál kifelé. „Meghalt a gyereke. Beteg lett, és meghalt. Azóta van a kiskutya” – meséli egyikőjük.

Pár nappal később Andris ráveszi a férfiakat, hogy mutassák meg neki, hogyan

kell pitonra vadászni. Kiürül a cölöpökön álló ház, csak mi vagyunk ott idegenek a tolmáccsal. A lányok nokkent, azaz hálószatyrot fonnak egy különleges fa kérgéből. Néha eladásra is gyártanak, pénzt keresnek vele, amit általában bedobnak a közösbe. Körben ülünk, a karjukon szurtos arcú csecsemők trónolnak, csak Wollouknál és egy öregasszonynál nincs gyerek. A babákat itt soha nem teszik le, egy pillanatra sem. Amíg járni nem kezd, az anyja cipeli, ringatja, tanítja. Aztán ha már beszél és totyog, érdekessé válik az apuka számára is, onnantól fogva ő is bekapcsolódik a gyereknevelésbe. A helyiség közepén vadmalacok visítoznak, mert Wollouk kölyökkutyája hergeli őket. Aztán szép lassan felengednek, nevetgélnek, kezdenek, és pipára gyűjtanak. „Szerencsés dolog lányt szülni, ha férj-

Szégyen, ha megosztjuk a problémáinkat egymással. A férfinak és a nőnek mindent meg kell tudnia oldani egymás között

hez megy, a családja disznókat, értékes kutya fog nyakláncot és érméket kap.” A család jól jár, a lány már kevésbé. Soha nem hagyhatja el a férjét, még akkor sem, ha rosszul sikerül a házasság. Ha mégis megpróbálja, a férj megölheti őt és a családját is. Valószínűleg az a kérdés, hogy van-e kiút a házasságból, csak nekem jut eszembe. Rögtön a kötöttségből kivezető menekülési útvonal után szaglászom. Ők nem. Teljesen ki vannak békülve a sorsukkal, kitaposott ösvényen haladnak, nem a vágyaik rabszolgái. Nincsenek minden nap választások elé állítva. Az is szokatlan, hogy egy fehér lány születésről, halálról és házasságról faggatja őket. Ők ezeken a

A SZÉGYEN

A szégyen mindenütt jelen van Etiópiától Magyarországon át egészen Pápuaig. Gyerekkorunkban kezdjük szégyellni magunkat, és soha nem hagyjuk abba. Korowai nő még mindig nem beszél sokat, ha a férfi hallótávolságon belül van. Nagy szégyen lenne, ha butaságokat mondana. A korowaioknál szülni is szégyen. Ha itt az idő, a nő kimegy az erdőbe, jó messze a háztól, hogy a kiáltásait már ne hallhassák. És ott, a semmi közepén, a mocsaras erdőben vajúdik. Ha megszületett a baba, a többi asszony kalyibát épít, hogy az újszülöttet megvédjék az esőtől, aztán pár nap múlva előbújnak a bozótból, és visszatérnek a házukba, a férfiak közé. Wollouknak meghalt a gyereke, ez is szégyen. „A mai napig siratom, már olyan nagy volt, a fogai is kinőttek. De nagyon zavar, hogy erről beszélünk” – mondja, miközben a kiskutyát dögönyözi. Próbálok gyorsan témát váltani.

Ha valaki a halálos ágyán megnevezett egy személyt, aki megátkozta őt, a többieknek meg kellett keresniük a kákuát, azaz a boszorkányt, és meg kellett enniük. „Bocsánat, de erről nem tudunk sokat. A férfiak dolga és döntése volt mindig. Aztán a húsból már közösen ettünk. De az már rég volt. Mi nők vagyunk, nem tudunk sokat beszélni fontos dolgokról, az a férfiak dolga. Mi csak a főzéshez és a gyűjtögetéshez értünk.”

A korowaioknál még nem tanulnak a lányok, itt még sokat kell várni arra, a fejlődésre, ami Melkina és valószínűleg egyre több pápua álma. Hajóznak vissza, a civilizáció felé. Az erdőben még a folyóban mosakodtunk, krokodiloktól rettegve, másnap már egy esővízes dézsából öntöztük magunkra a vizet egy falu faházikójában. Aztán jön a kezdetleges fürdőszoba, a betonkáddal, majd a negyedik napon, két óra repülés után a forró zuhany, egy légkondicionált hotelszobában. Innen nézve már alig látszik, hogy a korowai és a dani nők életében végbement apró változások micsoda áttörést jelentenek. **mc**

képaláképaláképalá

képaláképalá

kérdéseken nem gondolkodnak, egyszerűen csinálják. A házasságok általában működnek. „Persze előfordul, hogy veri a nőt a férfi, de akkor sem avatkozhat bele senki az ügyükbe.” Megkérdezem, hogy ha nagy bajban van egy asszonytársuk, megvédik-e. „Szégyen, ha megosztjuk a problémáinkat egymással. A férfinak és a nőnek mindent meg kell tudnia oldani egymás között. Nem teregethetjük ki a szennyest” – meséli Wollouk.